

Civilutskottets betänkande

1979/80:31

med anledning av motioner om planläggning och byggande m. m.

1 Motionerna

Utskottet har i detta sammanhang behandlat motionerna 1979/80:

453 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari, med hänvisning till motiveringen i motion 1979/80:451 föreslås att riksdagen uttalar att planering av ett tillräckligt antal barnstugeplatser vid ny- och ombyggnad av bostäder bör vara en förutsättning för godkännande av stadsplan resp. tillstånd till sancering,

581 av Marianne Karlsson (c) vari hemställs att riksdagen beslutar om sådan lagändring att energisparande lokalisering av bebyggelsen blir inskriven som krav vid planering.

583 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till komplettering av byggnadsstadgan i syfte att uppnå barnsäkerhet även i lägenheter byggda före den 1 juli 1973 och att denna komplettering även skall innefatta en skyldighet för fastighetsägaren att utföra årlig kontroll av barnsäkerhetsanordningarnas funktionsduglighet,

585 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari föreslås att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om förslag för att hävda allemansrätten i fjällvärlden genom att stoppa exploateringen av fjällområdena och möjliggöra för vanliga människor att utnyttja de primära rekreationsområdena i enlighet med i motionen presenterat åtgärdsprogram,

746 av Axel Andersson m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en komplettering av gällande byggnadslagstiftning, syftande till att ge samhället möjligheter att pröva på vilka villkor fiberråvara får utnyttjas för uppvärmningsändamål,

753 av Marianne Karlsson (c) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att statens planverk bör skiljas från de rent byggtekniska frågorna och att dessa bör överföras till industridepartementet,

1009 av Olof Palme m. fl. (s) vari, såvitt nu är i fråga, föreslås

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ytterligare överväganden beträffande de materiella planeringsförutsättningar som samordnar de energipolitiska kraven med de krav som ställs utifrån bl. a. bostadssociala och miljömässiga utgångspunkter.

1010 av Ulla Tillander (c) vari hemställs att riksdagen till regeringen uttalar att barnens behov av en väl fungerande uppväxtmiljö bör beaktas vid arbetet med reformeringen av byggnadslagstiftningen.

1029 av Olof Palme m. fl. (s) vari, med hänvisning till motiveringen i motionen 1979/80:1027, hemställs att riksdagen beslutar att begära att regeringen snarast framlägger förslag i enlighet med vad som anförs i motionen angående kontroll av utvecklingen av värmeproduktion med träråvara.

1035 av Nils Erik Wååg m. fl. (s) vari, med hänvisning till motiveringen i motionen 1979/80:1032, hemställs att riksdagen hos regeringen beställer en sådan ändring av 136 a § byggnadslagen att den även omfattar större anläggningar för eldning med flis och torv.

1498 av Bonnie Bernström (fp) och Margareta Andrén (fp) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförs i motionen om behovet av bestämmelser i byggnadsstadgan om markreservation för förskolor och fritidshem.

1502 av Anders Gernandt (c) vari hemställs att riksdagen hos regeringen anholder om

1. utredning beträffande möjligheterna att införa produktgarantiförsäkring för byggvaror.
2. övervägande att i samband med ovannämnd utredning slopa planverkets typgodkännandemonopol.

1509 av Grethe Lundblad m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen beslutar att som sin mening uttala att redan fastställda byggnadsplaner för obebyggda områden vid stränder och andra för friluftslivet attraktiva platser bör omprövas i enlighet med vad i motionen anförs.

1513 av Börje Nilsson (s) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär en utredning angående lagstiftning om den yttre miljös anpassning till handikappades behov.

1822 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) vari hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en värdering av erfarenheterna av 136 a § BL skyndsamt sker i enlighet med vad i motionen anförs.
2. att riksdagen anholder att regeringen förelägger riksdagen sådant förslag till ändring i 136 a § BL som denna värdering kan ge anledning till.

1826 av Göte Jonsson (m) och Göthe Knutson (m) vari hemställs att riksdagen beslutar anholder hos regeringen om förslag till sådan ändring i gällande bestämmelser att en nära anhörig till markägare skall få rätt att

uppföra fritidshus inom områden som enligt den fysiska riksplaneringen är belagda med viss bebyggelsestrestriktion.

1829 av Kjell A. Mattsson m. fl. (c) vari föreslås att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om krav på byggnadslov för uppförande av vindkraftverk.

1835 av Per Petersson m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen beslutar hos regeringen anhålla om ändringar i fastighetsbildningsregler och byggnadslag i motionens syfte.

1837 av Birger Rosqvist (s) och Lena Öhrsvik (s) vari föreslås att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag som snarast ger kommunerna rätt till kontroll över etableringar av storbutiker, varuhus och liknande handel.

2 Vissa uppgifter till motionerna

2.1 Fysisk riksplanering m. m.

2.1.1 Omprövning av detalplaner

De av riksdagen beslutade riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen är allmänt formulerade och har avsetts bli preciserade i första hand i den kommunala översiktliga planeringen. Hävdandet av riktlinjerna sker ytterst bl. a. i den kommunala fysiska planläggningen enligt byggnadslagstiftningen och i beslut om byggnadslov. Riktlinjerna kan också hävdas med stöd av förordnanden enligt naturvårdslagen, m. m.

Stadsplan och byggnadsplan antas av kommunfullmäktige, eller efter dess uppdrag av byggnadsnämnden, och skall för att få direkta rättsverkningar fastställas av länsstyrelsen.

En fastställd detaljplan för enskild bebyggelse ger markägaren en till tiden i princip obegränsad byggnadsrätt.

Även en fastställd plan kan bedömas som oförenlig med senare preciserade riktlinjer för den fysiska riksplaneringen. På motsvarande sätt kan den bedömas som olämplig eller inte rimlig med hänsyn till senare utvecklade planeringsprinciper i fråga om t. ex. friktor, trafikstandard och miljöutformning.

Kommunen kan aktualisera ändring även av en fastställd plan. Sådana ändringar har också fastställts efter regeringsprövning. Hittillsvarande praxis visar inte entydigt vilken grad av faktiskt intrång i byggnadsrätten som markägaren ansetts böra tåla med hänsyn till ett motstående intresse. Regeringen har till lantmäteriverket överlämnat ett antal inläggande ärenden om fastställelse av planändring för bedömning av de ekonomiska konsekvenserna av avsedda inskränkningar i byggnadsrätten. Byggnadslagen innehåller inte någon ersättningsregel för ändrings- och upphävandefallen.

I det nu föreliggande förslaget till ny plan- och bygglag (SOU 1979:65 och 66) har förordats att detaljplaner skall förenas med en viss bestämd genomförandetid. Detta innebär bl. a. att kommunen, under vissa angivna förutsättningar, har rätt att upphäva eller ändra dessa planer efter genomförandetidens utgång utan att ersättning behöver betalas. Som en övergångsregel föreslås att stads- och byggnadsplan som har fastställts under tiden åtta år före den nya lagens ikraftträdande också påförs en genomförandetid, en tid som bör bestämmas till tio år från fastställelsen. Planer som fastställts före attårsperioden betraktas som planer vilkas genomförandetid gått ut.

Byggnadsrätt enligt fastställd detaljplan kan upphävas med stöd av naturvårdslagens bestämmelser om naturreservat. Staten måste då enligt regler i nämnda lag betala ersättning om pågående/tillåten markanvändning avsevärt försvåras. Ersättningar av denna typ bestrids från det under jordbruksdepartementets huvudtitel uppförda anslaget H 5. Mark för naturvård.

Strandskydd enligt naturvårdslagen kan omfatta också planlagt område. När särskilda skäl föreligger kan dock vid fastställelse av generalplan, stadsplan och byggnadsplan förordnas att i planen ingående strandområde inte längre skall omfattas av strandskydd. Enligt övergångsbestämmelser till 1974 års ändringar i naturvårdslagen skall emellertid strandområden som vid utgången av juni 1975 ingår i fastställd plan inte omfattas av strandskydd enligt de nya bestämmelserna om inte annat förordnas.

Inom expropriationslagens ram finns möjligheter att lösa in även planlagd mark.

Har fråga väckts om att ändra stadsplan eller byggnadsplan kan länsstyrelsen förordna om förbud mot nybyggnad. Naturvårdslagen ger möjlighet till interimistiska förbud.

I den s. k. allmänna promemoria som fogades till 1975 års länsvisa beslut om fullföljandet av den fysiska riksplaneringen (prop. 1975/76:1) angavs beträffande jordbrukets intressen (prop. s. 189) bl. a. att översiktliga markanvändningsplaner borde utarbetas för expansiva tätorter inom redovisade primära intresseområden för jordbruket. I anslutning därtill anfördes att arbetet med att se över befintliga översiktliga planer borde inledas snarast möjligt och att därvid borde övervägas bl. a. behovet av att för vissa områden "ompröva äldre detaljplaner".

I motion (fp.c) föreslogs riksdagen ge regeringen till känna att den fysiska riksplaneringens syften fortlöpande bör bevakas även i enskilda planbeslut under planeringsskedet. Förslaget fördes fram mot bakgrund av exempel från planeringen av Båvenområdet. Civilutskottet (CU 1975/76:1 s. 8) ansåg sig inte ha anledning till annan bedömning än att motionens syfte väl överensstämde med riksplanearbetets intentioner. Utskottet anförde vidare: "Det är självfallet av mycket stor vikt att inte äldre preliminära planöver-

väganden får leda till att den fysiska riksplaneringens riktlinjer uppluckras. Vikten av att även äldre detaljplaner ses över har betonats i propositionen. Även möjligheten att utnyttja de ändrade bestämmelserna i naturvårdslagstiftningen bör här beaktas." Utskottet föreslog enhälligt att riksdagen med bifall till motionen skulle, som sitt yttrande över vad i propositionen anförts, ge regeringen till känna vad utskottet anförde. Riksdagen följde utskottet.

Planeringsskedet av den fysiska riksplaneringen redovisades i proposition 1978/79:213. I propositionen redovisades bl. a. en till regeringens beslut med utgångspunkter för det fortsatta planeringsarbetet fogad promemoria (PM 1978-09-07) och länsvisa beslut. I beslutet för Kopparbergs län (prop. bilaga 2 s. 112–113) angavs bl. a. att i länet fanns drygt 1 000 obebbyggda tomter för fritidsbebyggelse inom områden med fastställd detaljplan. Mot bakgrund därav och av i vissa kommunöversikter angivna utbyggnadsplaner uttalades: "Som ett led i strävandena att tillgodose friluftslivets intressen bör också en översyn av helt eller delvis outbyggda detaljplaner för fritidsbebyggelse övervägas." Detta uttalande återkom i flera länsbeslut. I motion (s) anfördes bl. a. att det var nödvändigt att byggandet i fjällområdena i Malungs och Älvdalens kommuner kan fortsättas. Utskottet redovisade (CU 1979/80:6 s. 29) att det citerade uttalandet emellertid avsetts innebära en rekommendation till länsstyrelserna att ta upp diskussioner med kommunerna om att på frivillig väg genom förhandlingar med markägarna få till stånd en omprövning av vissa fastställda planer.

2.1.2 Fritidsbebyggelse i fjällvärlden m. m.

Riksdagen har (prop. 1978/79:213 s. 30–38, CU 1979/80:6 s. 9–12) godkänt vissa förtydliganden av redan tidigare gällande riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen för fritidsbebyggelsens utveckling. Förtydligandena innebär följande.

För de obrutna kusterna, för Öland och för Gotlands kust skall gälla att fritidsbebyggelse endast medges om den är förenlig med naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen och om bebyggelsen sker i former som möjliggör ett allsidigt utnyttjande av områdena för rekreation och turism.

För de högexploaterade kusterna skall gälla att enskild fritidsbebyggelse i princip bör medges endast i form av mindre kompletteringar av befintlig bebyggelse. Om i vissa områden större tillskott av bebyggelse kan medges bör sådana former för bebyggelsen väljas som möjliggör ett högt utnyttjande av fritidsbostäderna och som ger förutsättningar för fritidsboende också för sådana grupper av befolkningen som inte äger fritidshus.

För övriga kuster, för de större sjöarna och älvdalarna skall gälla att man bör iaktta återhållsamhet med att tillåta fritidsbebyggelse och att sådan bebyggelse bör medges bara om den inte minskar strändernas tillgänglighet samt om naturvårdens, friluftslivets, kulturminnesvårdens och de areella näringarnas intressen samtidigt kan tillgodoses.

För fjällvärlden utanför de obrutna fjällområdena skall gälla att fritidsbebyggelse bör undvikas i områden som ligger i anslutning till obrutna

fjällområden och i andra områden som har särskild betydelse för naturvård, friluftsliv och rennäring. I de områden där bebyggelse kan medges bör i första hand sådana former för bebyggelsen väljas som medger ett högt utnyttjande av fritidsbostäderna och som ger förutsättningar för fritidsboende också för sådana grupper av befolkningen som inte äger fritidshus.

För de delar av de primära rekreationsområdena som inte täcks av de förut nämnda riktlinjerna skall fritidsbebyggelse medges bara om naturvårdens, friluftslivets och kulturminnesvårdens intressen samtidigt kan tillgodoses och om den möjliggör ett allsidigt utnyttjande för rekreation och turism.

I alla de nämnda områdestyperna och i andra områden av särskild betydelse för naturvård, friluftsliv, kulturminnesvård m. m. skall man i planeringen sträva efter att bevara större sammanhängande områden obebyggda.

I den till regeringens beslut med anledning av planeringsskedet i den fysiska riksplaneringen fogade promemorian har bl. a. utvecklats allmänna utgångspunkter för det fortsatta arbetet med att fullfölja statsmakternas riktlinjer när det gäller fritidsbebyggelse och turism (s. 17–20). I de länsvisa besluten i motsvarande syfte har dessa utgångspunkter ytterligare preciserats.

Riksdagen har (prop. 1977/78:31, CU 1977/78:8 s. 5) godkänt vissa förslag rörande avgränsning av s. k. obrutna fjällområden liksom förslag beträffande riktlinjer för bl. a. byggande inom dessa områden. Dessa riktlinjer innebär i huvudsak att endast sådan byggnads- och anläggningsverksamhet får komma i fråga som har samband med de areella näringarna, den naturvetenskapliga forskningen, m. m.

Fritidsboendekommittén skall utreda frågor om fritidsboendet som spänner över ett brett område. Kommittén bör enligt sina direktiv bl. a. beakta att utrymmet för ytterligare fritidsbebyggelse är begränsat i vissa delar av landet. Den bör också beakta markfrågorna och utnyttja bl. a. det material som tas fram inom ramen för den fysiska riksplaneringen.

Hithörande frågor har behandlats i interpellationssvar av statsrådet Danell den 22 november 1979.

2.2 Tillstånd till viss industriell verksamhet

136 a § byggnadslagen (BL) infördes i samband med att riksdagen år 1972 beslutade om riktlinjer för den fysiska riksplaneringen. Det ursprungliga stadgandet innebar bl. a. att regeringen skall pröva lokaliseringen av industriell eller liknande verksamhet som är av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark- och vattentillgångar. Syftet var att få en samordnad prövning enligt byggnadslagen och miljöskyddslagen. År 1975 kompletterades bestämmelserna så att regeringen skall pröva även verksamhet som är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi. Vidare vidgades prövningen att avse inte endast en verksamhets lokalisering utan även dess tillkomst. Under åren 1975 och 1976 beslutade riksdagen att

även verksamhet som är av väsentlig betydelse för hushållningen med träfiberråvara skall omfattas av prövningen.

Ett regeringens tillstånd förutsätter att den kommun där verksamheten skall förläggas skall tillstyrka detta. Redan i det ursprungliga lagförslaget (prop. 1972:111 bilaga 2 s. 360 ff) ingick detta krav. Dåvarande civilministerns utgångspunkt var (s. 368) att han ansåg det principiellt riktigt att kommunen inte skall kunna hindra en lokalisering som enligt en bedömning utifrån landets hela intresse lämpligast bör ligga inom kommunen eller i vart fall inte lämpligen bör ligga någon annanstans. Avsteget från denna princip motiverades med att det samtidigt behandlade förslaget till 10 och 10 a §§ BL innebar att regeringens möjlighet att mot kommunens vilja framtvunga viss industrilokalisering skulle bli mycket liten. Civilministern förutsatte att inga allvarliga olägenheter skulle behöva uppstå om en sålunda föreslagen ordning fick gälla i den provisoriska reform det handlade om.

10 a § BL. ger bl. a. regeringen befogenhet att föreskriva att för visst område generalplan skall finnas och tillgodose ett genom den fysiska riksplaneringen klarlagt riksintresse. Regeringen ges också befogenhet att föreskriva att en sålunda statligt initierad generalplan skall vara helt eller delvis fastställd. Civilutskottet noterade (CU 1972:35 s. 31) att fastställelse enligt 10 § BL. kan ske endast på kommunens begäran och att, om kommunen underlåter detta, fastställd generalplan inte kommer att finnas trots ett regeringsbeslut enligt 10 a § BL. Utskottet noterade vidare att denna ofullständighet syntes ha betingats av hänsyn till kommunens allmänna ställning i plansammanhang. Utskottet utgick emellertid från att kommunen inte skulle underlåta att följa beslut och att fastställd generalplan skall finnas i andra fall än då den utnyttjade sin vetorätt i fråga om beslut enligt 136 a § BL.

Som ovan antytts ansågs reglerna i 136 a § BL vara ett provisorium. Utredningsförslaget till ny plan- och bygglag tar upp krav på den kommunala planeringen, bl. a. så att planerna inte får hindra tillkomsten av vissa anläggningar. En tillståndsprövning enligt nuvarande 136 a § BL behandlas emellertid inte. I interpellationssvar den 21 januari 1980 angavs att det inom bostadsdepartementet pågick en översyn av 136 a § BL och att resultatet av översynen skulle läggas fram i en departementspromemoria som regeringen kommer att ta ställning till efter remissbehandling. Enligt svaret utgick översynen bl. a. från att kravet på tillstyrkan från kommunens sida alltså skall gälla för verksamhet som prövas av mark- och vattenhushållnings-skäl.

Den ovan nämnda promemorian kommer inom kort att läggas fram. Den skall bl. a. behandla även hur användning av träflis för eldning bör regleras i lag. Bostadsdepartementet har emellertid den 25 april 1980 meddelat att regeringen i avvaktan på slutligt ställningstagande till dessa förslag kommer att tillämpa vissa principer för prövning av större flisningsanläggningar och anläggningar för eldning med träfiberråvara. Enligt dessa principer kommer

regeringen regelmässigt att efter förbehållsbeslut pröva anläggningar för eldning med träfiberråvara om årsförbrukningen därav uppgår till storleksordningen 25 000 m³ fast mått under bark, motsvarande ca 70 000 m³s flis exkl. bark. I vissa fall kommer också regeringen att pröva stora flisningsanläggningar.

2.3 Materiella riktlinjer för planeringen

2.3.1 *Energipolitik m. m.*

Inom den fysiska riksplaneringens ram har getts vissa riktlinjer med anknytning till energipolitiska överväganden – främst riktlinjer för utbyggnad av vattenkraften. Konflikten mellan energiproduktion och miljövård berör även flera andra riktlinjer. Vidare har i sådana sammanhang tagits upp t. ex. frågor om kraftledningarnas behandling i den fysiska planeringen. I rapporten Hushållning med mark och vatten 2 (SOU 1979:54 s. 81–100) behandlas energifrågorna.

Utanför den fysiska riksplaneringen finns i nuvarande byggnadslagstiftning materiella krav på planläggning – allmänna riktlinjer som anger planläggningens syfte och inriktning i stort liksom normer för byggandet som utgår från energihushållningskraven. Bygglagutredningen (SOU 1974:21 s. 167 ff) tog upp bestämmelser som utgick från planläggningens allmänna uppgift att få till stånd en från allmän synpunkt lämplig markanvändning. Energifrågorna apostroferades inte genom specifika förslag. Det nu föreliggande förslaget till plan- och bygglag utgår också från att det skall finnas allmänt hållna grundläggande riktlinjer för planläggningen samt bestämmelser om bl. a. bebyggelsemiljöns utformning. Lagförslaget innehåller bl. a. även krav på hänsyn till energiförsörjning (2:4) och energihushållning (4:2 och 5:6).

Utredningen om stadsförnyelse skall enligt direktiven bl. a. behandla åtgärder om planproceduren och plangenomförandet m. m.

Riksdagen har (CU 1978/79:37 s. 17) ställt sig bakom uppfattningen att energihushållningsdelegationen skall få ge synpunkter på bygglagarbetet.

Statens planverk har nyligen föreslagit regeringen att ändra 53 § 1 mom. byggnadsstadgan för att främja användning av solvärme genom att kräva skäligen åtgärder för att inte växtlighet skall hindra solinfall. Olika hänsynstaganden som kan bli aktuella vid planering med hänsyn till solvärme har utvecklats i planverkets rapport 53.

2.3.2 *Markreservation för förskolor och fritidshem*

Barnstugeutredningen (SOU 1972:26 och 27) föreslog bl. a. dels skyldighet för kommun att reservera mark för förskoleändamål i samband med all planläggning av mark för bebyggelse, dels att behovet av förskoleplatser skulle helt tillgodoses i nya bostadsområden med minst 200 lägenheter.

Dessa förslag togs inte upp i propositionen 1973:136 om förskoleverksamhet. Med anledning av propositionen väcktes två motioner i ämnet. Sålunda föreslogs i en motion (fp) att riksdagen skulle begära att regeringen tog upp förhandlingar med Svenska kommunförbundet angående åtgärder för att tillgodose behovet av förskoleplatser i nybyggda bostadsområden med minst 200 lägenheter. I en motion (vpk) föreslogs att bindande bestämmelser rörande reservation av tillräcklig mark för förskoleverksamheten skulle utarbetas. Socialutskottet (SoU 1973:30 s. 21) hänvisade till bedömningar i den nämnda propositionen. bl. a. att det av kommuns ställning som huvudman för den fysiska planeringen följer att den skall tillse att mark reserveras för skilda behov. bl. a. förskolans, samt att kommunerna själva får göra avvägningar av behovet mellan äldre och nya bostadsområden. Utskottet avstyrkte motionsförslagen. I reservationer (fp) och (vpk) hävdades motionernas resp. ståndpunkter. Riksdagen följde utskottet.

Även senare har socialutskottet haft att behandla motionsförslag (vpk) om bindande normer för markreservation för barnstugeverksamheten. Utskottet har därvid intagit samma principiella ståndpunkt som tidigare.

Motionsförslag i ämnet har bl. a. behandlats i civilutskottets betänkanden CU 1976/77:26 (s. 7), CU 1978/79:2 (s. 21–22) och CU 1978/79:30 (s. 15–16). I det förstnämnda betänkandet hade utskottet att behandla en motion (fp) i vilken begärdes ett uttalande om behovet av bestämmelser i byggnadslagstiftningen om markreservation för förskolor och daghem. I en annan motion (vpk) föreslogs ett uttalande om att stadsplan för nybyggnad inte borde godkännas om den inte tar upp utrymme för barnomsorgens behov. varvid 10 m² inomhusyta per lägenhet borde anges som minimum. Utskottet anförde bl. a. att de i motionerna upptagna frågorna – liksom andra liknande motionsförslag – torde komma att behandlas i då pågående bygglagarbete.

Vid behandlingen av i stort sett motsvarande motionsyrkanden vid de båda senare behandlingstillfällena anförde utskottet bl. a. – under hänvisning till planverkets råd och anvisningar för planering av boendemiljöns kvalitet (se nedan) – att motionsyrkandena i väsentliga delar tillgodosetts genom dessa anvisningar.

I planverkets råd och anvisningar år 1975 för planering av bostadsbebyggelse, Bostadens grannskap, ges riktlinjer för den bedömning av boendemiljöns egenskaper som skall inrymmas i länsstyrelsernas granskning av stadsplaner och byggnadsplaner. I fråga om förskolor sägs bl. a.: "Mark bör reserveras för att tillgodose ett beräknat maximalt utbyggnadsbehov för förskolor."

Det utbyggnadsprogram för barnomsorgen som riksdagen anslutit sig till innebär bl. a. att det under femårsperioden 1977–1981 skall börja byggas 100 000 nya platser i daghem och 50 000 nya platser i fritidshem – platser som skall vara färdiga under perioden. Utbyggnaden skall grunda sig på en bedömning som görs lokalt i varje kommun.

En särskild arbetsgrupp, planeringsgruppen för barnomsorg, har föreslagit att underlag för barnomsorgsplaneringen tas fram. Gruppens förslag har remissbehandlats.

Den s. k. PBL-utredningen avgav i september 1979 betänkandet Ny plan- och bygglag (SOU 1979:65 och 66). Betänkandet remissbehandlas f. n. Remisstiden utgår den 2 juni 1980. I sitt förslag till plan- och bygglag föreslår utredningen (4 kap. 4–5 §§) att det inom eller i anslutning till ett bebyggelseområde – med hänsyn till bl. a. bebyggelsens karaktär – skall finnas lämpligt lokaliserade och utformade platser för lek, motion och andra fritidsaktiviteter samt tillräckliga möjligheter till samhällelig och kommersiell service. I specialmotiveringen (s. 722) anför utredningen bl. a. att tillgång till skolor, samlingslokaler och fritidsanordningar är exempel på vad som avses med kravet på tillräckliga möjligheter till samhällelig service.

2.4 Vissa normkrav m. m.

2.4.1 Handikappanpassning av närmiljön

42 a § byggnadsstadgan (BS) infördes år 1966 och angav bl. a. att de utrymmen i byggnad, till vilken allmänheten äger tillträde, i skäligen omfattning skall utformas så att de blir tillgängliga för och kan utnyttjas av personer vilkas rörelseförmåga är nedsatt till följd av ålder, invaliditet eller sjukdom. Statens planverk har därefter utfärdat tillämpningsbestämmelser till 42 a §. Dessa, som finns intagna i Svensk byggnorm (SBN 1975), innehåller bindande föreskrifter om förflyttningsvägar och lokaler som är upplåtna för allmänheten samt råd och anvisningar beträffande viktigare funktionsmått.

Tillämpningsområdet för 42 a § har utsträckts till att omfatta arbetslokaler och bostäder som används för annat ändamål än fritidsändamål. Vidare har den inskränkning i tillgänglighetskravet som låg i att handikappanpassning skulle ske endast i skäligen omfattning slopats fr. o. m. den 1 juli 1977 (SFS 1976:678).

Samtidigt med denna ändring företogs en ändring i 48 a § BS med sikte på handikappade. Av 48 a § följer numera att vid sådan ändring av byggnad, som enligt 75 § BS är att hänföra till nybyggnad, skall bestämmelserna i bl. a. 42 a § tillämpas beträffande de delar av byggnaden som berörs av ändringen och i den omfattning som erfordras för att dessa delar av byggnaden skall uppfylla skäligen anspråk på bl. a. handikappanpassning.

Genom ytterligare ändringar i BS (82 §) kommer bestämmelserna i 42 a § BS om handikappanpassning att fr. o. m. den 1 juli 1980 tillämpas även på befintliga terminalbyggnader för resande med kollektiv trafik. Ändringar i BS innebär att dessa terminaler handikappanpassas oavsett om anpassningen föranletts av annan ombyggnad eller inte. Genom den nu refererade ändringen i BS kommer handikappanpassningen att gälla för terminalbyggnad

som uppförts före 1 juli 1977 eller för vilken byggnadslov beviljats före denna dag. Redan nu gäller kraven på handikappanpassning i fråga om sådana byggnader som uppförts efter den 1 juli 1977.

I proposition 1978/79:99 om en ny trafikpolitik behandlades även frågan om handikappanpassad kollektivtrafik (s. 111–116, 131–147). Propositionen innehöll i denna del bl. a. ställningstaganden och bedömningar i anslutning till den s. k. HAKO-utredningens förslag Handikappanpassad kollektivtrafik (SOU 1975:68). I utredningen redovisades ett ramprogram för att göra närmiljöns utformning mer handikappanpassad. Med anledning av HAKO-utredningens förslag i denna del anfördes i den ovannämnda propositionen (s. 141) följande.

HAKO-utredningen har även behandlat frågan om handikappanpassning av den yttre miljön eller *närmiljön*. För att kollektivtrafiken skall kunna hävda sig gentemot individuella trafikmedel måste anpassningen avse hela transportkedjan. Det är därför väsentligt att de av utredningen föreslagna anpassningsåtgärderna avseende gångvägar, övergångsställen, entréer etc. också kommer till utförande. Det är oftast en kommunal angelägenhet att åstadkomma den handikappanpassning som erfordras här. Enligt min mening bör det finnas goda förutsättningar att fortsätta anpassningsarbetet bl. a. efter de riktlinjer och de kommunala miljöförbättringsplaner som föreligger. Anpassningsarbetet bör emellertid intensifieras. En särskild arbetsgrupp med företrädare för berörda intressenter bör därför tillskapas. Arbetsgruppen bör ha till uppgift att på myndighetsplanet verka för en fortsatt handikappanpassning av närmiljön enligt HAKO-utredningens förslag. Härvid bör bl. a. övervägas om de gällande riktlinjerna för närmiljöns utformning bör förändras i enlighet med HAKO-utredningens förslag. Statens planverk bör vara sammankallande i arbetsgruppen.

I sammanhanget vill jag också nämna att i en utredning "Stadens trafiknät" gjord av vägverket, trafiksäkerhetsverket och planverket gemensamt, bl. a. frågan om hur handikappades situation kan förbättras vid utformningen av närtrafikmiljön, gångvägnätet och hållplatser/omstigningsstationer har studerats. Utredningen skall resultera i en revidering och komplettering av tidigare utgivna planeringsriktlinjer för trafiknätet i en tätort. Jag vill vidare påpeka att miljöförbättringsbidrag kan utgå för åtgärder som syftar till att förbättra miljöns användbarhet och tillgänglighet för handikappade.

Riksdagen hade ingen erinran mot vad i propositionen i refererad del anförts.

I den ovan nämnda arbetsgruppen, som inlett sitt arbete i år, ingår representanter för planverket, bostadsstyrelsen, vägverket, transportrådet, handikappinstitutet och De Handikappades Riksförbund.

I förslaget till plan- och bygglag har (4 kap. 7 §) intagits regeln att "bebyggelsemiljön" skall utformas med hänsyn till behovet av tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Förslaget kompletterar ett krav (5 kap. 7 §) på handikappanpassning av byggnader och dessas tillgänglighet för handikappade. Enligt förslaget (4 kap. 9 §) skall kravet i 4 kap. 7 § – vid ändring eller komplettering av befintliga

bebyggelsemiljöer – tillämpas i skäligen utsträckning med hänsyn till ekonomiska och andra omständigheter.

2.4.2 Barnsäkerhet i äldre byggnader

Bestämmelser avsedda att förhindra barnolyckor i och i anslutning till byggnader finns sedan den 1 juli 1973 i Svensk byggnorm. För mark utanför tomt finns i 5 § 2 st. allmänna ordningsstadgan en bestämmelse om skyddsanordningar vid brunnar. Normbestämmelserna tillämpas vid ny- och ombyggnad efter ikraftträdandet.

Barnolycksfallsutredningen (SOU 1979:28 s. 48–49) påpekade att det helt övervägande antalet bostäder inte direkt berördes av de nya normerna. Utredningen angav att materialkostnaden för att utrusta även äldre lägenheter enligt normkraven skulle uppgå till 200 à 300 kr. per lägenhet. Mot bakgrund av det stora antalet barnolycksfall och den jämförelsevis låga kostnaden fann utredningen det angeläget att också det äldre bostadsbeståndet kompletterades med barnsäkerhetsanordningar. Utredningen anförde vidare:

Utredningen har noterat att retroaktivt verkande lagstiftning kommit till användning i säkerhetshöjande syfte. Bland annat gäller detta säkerhetsbestämmelser avseende maskinellt drivna portar, överfyllnadsskydd för oljecisterner m. m. Mot en sådan bakgrund ser utredningen inga principiella hinder mot ett förslag om tillämpning av bestämmelserna i Svensk Byggnorm, kap. 41 också för det äldre bostadsbeståndet. Det föreslås därför att refererade bestämmelser skall ges retroaktiv tillämpning.

Vid de ovan nämnda fallen av retroaktiv lagstiftning – överfyllnadsskydd vid oljecisterner och skydd mot klämskador av maskinellt drivna portar – har inte utgått någon ersättning för kostnader för de åtgärder som krävs från säkerhetssynpunkt. Det syns därför inte finnas skäl föreslå bidrag till finansiering av barnsäkerhetsåtgärder i äldre bostäder. För att trots detta ge viss lättnad praktiskt och ekonomiskt, bör i stället medges en övergångsperiod innan de aktuella bestämmelserna skall vara genomförda i sin helhet. En sådan övergångsperiod kan förslagsvis sättas till 5 år.

I budgetpropositionen 1980 (bilaga 8 socialdepartementet) har riksdagen föreslagits anvisa medel för inrättande av ett barnmiljöråd enligt den nämnda utredningens förslag. Rådet skulle inrättas den 1 juli 1980 med uppgift att svara för barnmiljöfrågor och barnsäkerhetsfrågor.

2.5 Typgodkännande m. m.

Statsmakterna har på olika sätt sökt främja utvecklingen mot ett mera rationellt byggande. Byggindustrialiseringsutredningen anförde 1966 bl. a. att *en* myndighet borde ges ansvaret för att alla bestämmelser som rör byggandet samordnas till form och innehåll. Dåvarande byggnadsstyrelsen borde ges detta ansvar, och styrelsens bestämmelser borde omfatta alla delar

av en byggnad. Byggindustrialiseringsutredningen anförde även att en typgodkännande verksamhet inom byggnadsområdet skulle innebära stora fördelar. Hela ansvaret för en sådan verksamhet borde sammanföras till *ett* organ. Som sådant centralorgan för en offentlig verksamhet inom byggnadsområdet kunde, enligt utredningen, endast byggnadsstyrelsen ifrågakomma.

I proposition 1967:100 angående riktlinjer för bostadspolitiken m. m. underströks vikten av att alla bestämmelser inom byggnadsområdet samordnades. Möjligheterna att utmönstra byggnadsbestämmelser ur specialförfattningar borde övervägas anförde departementschefen. Byggnadsstyrelsen (numera planverket) var skyldig, framhöll departementschefen, att samråda med andra myndigheter som berördes av bestämmelser som styrelsen ämnade utfärda. Om den typgodkännande verksamheten uttalade departementschefen i propositionen bl. a. att byggnadsstyrelsens centrala ställning på byggnadsområdet gjorde det naturligt att samordningen av olika myndigheters uppfattningar och sökandenas önskemål skedde hos byggnadsstyrelsen. Ett samlat besked om typgodkännande borde ges av byggnadsstyrelsen, dvs. numera planverket.

Alltsedan sin tillkomst (1967) har planverket bedrivit typgodkännande verksamhet inom byggnadsområdet i enlighet med statsmakternas beslut på basis av proposition 1967:100. För produkter, konstruktioner, metoder m. m. som efter provning av planverket bedöms uppfylla kraven i byggnadsstadgan och Svensk byggnorm kan sålunda typgodkännanden meddelas av verket. Denna verksamhet har fått en mycket stor omfattning. Den har avsetts innebära förenklingar såväl för den byggande som för de lokala myndigheterna liksom vissa fördelar för tillverkare. Konstruktioner eller utföranden i övrigt av byggnad eller annan anordning med av planverket typgodkänt utförande skall alltid godtas av byggnadsnämnd. I skriften Allmänna regler för den typgodkännande verksamheten 1975:1 har planverket lämnat information om denna verksamhet.

Byggadministrationsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1976:26) bl.a. att en särskild enhet skulle inrättas inom planverket för handläggning av den avgiftsbelagda typgodkännandeverksamheten. Sedermera har inom planverket typgodkännandehyrån inrättats från den 1 januari 1979.

Ett handlingsmönster för gången av ett typgodkännande av en produkt inom byggnadsområdet kan anges enligt följande. De samhälleliga kraven rörande säkerhet m. m. ges i Svensk byggnorm, typgodkännanderegler utarbetas genom planverket i samverkan med utomstående sakkunniga, provningsmetoder utarbetas av provningsanstalten som även kan ombesörja provning av produkten. Själva typgodkännandet utfärdas sedan av planverket i den mån provningsresultaten utvisat godtagbara egenskaper, varefter byggnadsnämnderna informeras om godkännandet.

Den av regeringen under våren 1978 tillkallade arbetsgruppen med uppdrag att lägga fram förslag till förenkling av bestämmelserna om

byggnadslov tog även upp typgodkännandefrågan. I sin promemoria (Ds Bo 1978:3) Förenklad byggnadslovsprövning föreslog arbetsgruppen dels att bestämmelsen i 4 § instruktion för statens planverk skall tas in i BS, dels att BS kompletteras med en bestämmelse som anger hur byggnadsnämnden skall förfara vid granskning av en typgodkänd konstruktion eller produkt. Remissinstanserna mottog detta förslag positivt. I proposition 1978/79:111 om åtgärder mot krängel och onödig byråkrati m. m. förordade föredragande statsrådet att bestämmelser med den innebörd arbetsgruppen föreslagit tas in i BS. Detta skulle föranleda ändringar i 56 § 1 mom. och i 76 § BS. Riksdagen har numera beslutat i enlighet med propositionens förslag (CU 1979/80:3).

3 Utskottet

3.1 Fysisk riksplanering m. m.

3.1.1 Omprövning av detaljplaner

I motion 1979/80:1509 (s) föreslås riksdagen uttala att redan fastställda "byggnadsplaner" för obebyggda områden vid stränder och andra för friluftslivet attraktiva platser bör omprövas i enlighet med vad i motionen anförts. Motionärerna anför mot bakgrund av exempel från Skåne bl. a. att det synes vara nödvändigt med snabba åtgärder för att hindra att äldre byggnadsplaner lägger hinder i vägen för strävandena att säkra rekreationsområden speciellt för tätortsbefolkningen. Vidare föreslås i motion 1979/80:585 (vpk) att riksdagen begär förslag för att hävda allemansrätten i fjällvärlden genom att stoppa exploateringen av fjällområdena och möjliggöra för vanliga människor att utnyttja de primära rekreationsområdena i enlighet med ett åtgärdsprogram i motionen. Detta program innefattar, såvitt det hänför sig till det av civilutskottet behandlade förslaget, krav bl. a. på "omprövning av alla fysiska detaljplaner – även dem som fastställts – för att garantera riksdagens riktlinjer beträffande användningen av våra gemensamma naturresurser".

Utskottet konstaterar inledningsvis att i detta sammanhang inte gjorts invändning mot utformningen av statsmakternas riktlinjer för den fysiska riksplaneringen. Motionsförslagen innebär i stället krav på att dessa riktlinjer skall tas till utgångspunkt för nya bedömningar av äldre och även fastställda planer.

Statsmakterna har tidigare (se 2.1.1) uttalat sig för omprövning av antagna men inte fastställda detaljplaner för att därmed kunna hävda riksintressen. När det emellertid gäller fastställda planer som konstituerat en i tiden i princip obegränsad byggnadsrätt kan sådana generella uttalanden inte göras. Här har önskemål om ändringar i gällande planer begränsats till att gälla initiativ till förhandlingar med markägarna för att på frivillig väg få till stånd en omprövning.

Hittillsvarande regeringspraxis ger inte något entydigt svar på frågan vilka ingrepp i en byggnadsrätt som kan tillåtas genom att upphäva eller ändra en fastställd plan. Byggnadslagen saknar också ersättningsregler för denna situation. Ändringar som minskat byggnadsrätt har dock godtagits i vissa fall. Det är möjligt att ytterligare klarhet i innebörden av denna praxis kommer att vinnas genom kommande regeringsbeslut i ett antal fall där lantmäteriverket fått i uppdrag att skatta intrångets storlek i ekonomiska termer.

Enligt utskottets mening kan riksdagen inte söka påverka innehållet i gällande lagstiftning genom uttalanden av föreslagen typ. Möjligheterna att tillgodose önskemål om ändring i fastställda planer får tillgodoses inom det utrymme som läggs fast i tillämpningen. Frågan aktualiseras som en lagstiftningsfråga vid den fortsatta behandlingen av föreliggande förslag till ny plan- och bygglag. Motionsförslagen avstyrks därför.

3.1.2 Fritidsbebyggelse i fjällvärlden m. m.

I motion 1979/80:585 (vpk) i ovan inte behandlad del föreslås att riksdagen begär vissa förslag som syftar till att stoppa exploateringen av fjällområdena och ge förutsättningar för ett brett utnyttjande av de primära rekreationsområdena. Vissa delar av motionärernas önskemål har fullföljts genom följdmotion 1979/80:586, behandlad i betänkande KrU 1979/80:30.

Motionärerna hävdar i detta sammanhang att åtgärder bör vidtas som leder till närmast generella byggstopp. Motionärerna för emellertid inte fram någon konstruktiv kritik mot riktlinjerna som sådana inom den fysiska riksplaneringen och de preciseringar därav som getts av regeringen i länsvisa beslut. Enligt utskottets mening kan inte motionärernas syften tillgodoses med så grova medel som här föreslås – syftena får tillgodoses inom ramarna för en kommunal planering enligt riktlinjerna. Fritidsboendeutredningens kommande förslag torde ge ytterligare utgångspunkter även för här aktualiserade markhushållningsfrågor. Även arbetet inom rekreationsberedningen samt inom den rekreations- och turistpolitiska utredningen berör av motionärerna aktualiserade förhållanden. Inom de obrutna fjällområdena och områden som skyddas enligt naturvårdslagen är motionärernas intresse redan helt tillgodosett.

3.1.3 Riktlinjernas tillämpning för vissa markägarkategorier

I motion 1979/80:1826 (m) föreslås riksdagen begära regler som medger "att en nära anhörig till markägare skall få rätt att uppföra fritidshus inom områden som enligt den fysiska riksplaneringen är belagda med viss bebyggelserestriktion". Vidare föreslås riksdagen genom motion 1979/80:1835 (m) (delvis) begära ändringar i fastighetsbildningsregler och byggnadslag i syfte bl. a. att slå fast att endast betydande allmänna intressen skall kunna hindra barn och andra nära släktingar till markägaren att bygga

fritidshus på "sina fäders jord". Motionen i övrigt behandlas under 3.3.5 nedan.

Ett allmänt intresse som utgår från riktlinjer i den fysiska riksplaneringen måste redan därigenom anses ha stor tyngd. Det kan rimligen inte övervägas att till de nämnda riktlinjerna knyta undantag för vissa markägare. I vart fall skulle dispensregler enligt den förstnämnda motionen efter en viss tids tillämpning kunna i vissa fall hindra att riktlinjerna genomfördes. Önskemål av den typ som motionärerna tar upp får därför prövas på vanligt sätt vid den avvägning mellan allmänna och enskilda intressen som görs i första hand vid preciseringar av riksintresset i kommunala översiktliga planöverväganden.

3.2 Tillstånd till viss industriell verksamhet m. m.

3.2.1 *Utvärdering m. m. av det kommunala vetot*

Riksdagen föreslås genom motion 1979/80:1822 (m) begära dels en utvärdering av kommunernas avgörande inflytande över lokalisering och tillkomst av industri som prövas enligt 136 a § byggnadslagen, dels sådant förslag till ändring i lagrummet som värderingen kan ge anledning till.

Motionärernas önskemål om en utvärdering torde komma att tillgodoses när det gäller prövning av hushållning med energi eller träfiberråvara. En sådan översyn läggs fram inom kort.

När det emellertid gäller verksamhet som prövas av mark- och vattenhushållningsskäl finns det enligt utskottets mening inte anledning till någon föreslagen åtgärd från riksdagens sida. Frågan om det kommunala vetot i här aktuella frågor har ett direkt samband med den grundläggande fördelningen av kompetensen mellan stat och kommun i planfrågor. Detta ingår som en central del i den fortsatta beredningen av förslaget till ny plan- och bygglag. Motionen avstyrks därför.

3.2.2 *Utnyttjande av träfiberråvara m. m. som bränsle*

I motionerna 1979/80:746, 1029 och 1035, alla (s), yrkas att riksdagen begär förslag om att större anläggningar som eldas med träfiberråvara skall prövas enligt 136 a § byggnadslagen för att åstadkomma hushållning med denna råvara. I den sistnämnda motionen föreslås även motsvarande prövning för eldning med torv.

Som ovan (2.2) angetts kommer inom kort att publiceras en inom bostadsdepartementet upprättad promemoria som bl. a. behandlar hur användning av träfiberråvara för eldning bör regleras i lag. I avvaktan på slutligt ställningstagande kommer regeringen att genom förbehållsbeslut pröva större eldningsanläggningar för träfiberråvara liksom vissa större flisningsanläggningar. Motionärernas syfte får därmed anses tillgodosett när det gäller träfiberråvara. Frågorna om ytterligare prövningsmöjligheter när

det gäller eldning med torv får övervägas vidare, bl. a. mot bakgrund av den nämnda promemorian.

3.3 Materiella riktlinjer för planeringen

3.3.1 *Energipolitik m. m.*

I motion 1979/80:1009 (s), yrkande 3, föreslås riksdagen begära ytterligare överväganden beträffande de materiella planeringsförutsättningar som samordnar de energipolitiska kraven med de krav som ställs utifrån bl. a. bostadssociala och miljömässiga utgångspunkter. Motionärerna tar ytterst sikte på att skapa utgångspunkter för de översiktliga strukturbedömningarna i den kommunala fysiska planeringen. Motionärerna anser att dessa överväganden bör samordnas med den fortsatta behandlingen av förslaget till ny plan- och bygglag och därför göras skyndsamt.

Det torde inte råda delade meningar om att de energipolitiska synpunkterna har ett mycket starkt samband med den kommunala fysiska planeringen. När man lämnar de nuvarande byggnormernas krav på byggnaders utförande m. m. och kommer in på de strukturella frågorna uppstår naturligen konflikter mellan skilda intressen. I förslaget till ny plan- och bygglag betonas (s. 197) att planläggningens kvalitet m. m. i hög grad är beroende av andra faktorer än lagregler – bl. a. kunskap och information.

Det framhålls i anslutning därtill att riktlinjerna för planläggningens innehåll bör begränsas i omfattning och utformas så att de inte alltför hårt låser tillämpningen. I förslaget har också intagits regeln (4 kap. 2 §) att bebyggelsemiljön skall utformas så att en god hushållning med energi och vatten blir möjlig – en bestämmelse som (s. 721) avsetts ge utrymme för att ta till vara energikällor vid bebyggelsemiljöns utformning. Även enligt utskottets mening är det inte aktuellt att tillföra det fortsatta beredningsarbetet detaljregler om hur den ena eller andra faktorn skall slå igenom som ett planeringskrav. Den formella anknytningen till det fortsatta arbetet på lagstiftningen är därmed inte så stark som motionärerna gör gällande. Överväganden av den allmänna typ som motionärerna förordar pågår i flera sammanhang – bl. a. inom den fortsatta fysiska riksplaneringen, inom byggnadsforskningen och i expertgruppen för forskning om fysisk planering och bebyggelse (EFF). Frågorna är också aktuella i stadsförnyelsekommitténs arbete och kan komma att beröras även av fritidsboendekommittén. Mot bakgrund därav finns det f. n. inte tillräcklig anledning att från riksdagens sida begära en särskild översyn enligt motionsförslaget. Dess grundläggande syfte får anses tillgodosett utan någon riksdagens åtgärd.

Vidare föreslås i motion 1979/80:581 (c) att riksdagen beslutar om sådan lagändring att energibesparande lokalisering av bebyggelsen blir inskriven som krav vid planeringen. Förslaget utgar till väsentliga delar från syftet att

direkt och indirekt göra det möjligt att utnyttja solvärme.

De i motionen upptagna frågorna har nyligen tagits upp i planverkets rapport 53 Solvärme i bebyggelseplanering. Planverket har också mot bakgrund därav gjort en framställning till regeringen om viss ändring i byggnadsstadgan. Motionärens syfte får anses tillgodosett utan någon föreslagen åtgärd från riksdagens sida.

3.3.2 *Barnens miljö*

Riksdagen föreslås genom motion 1979/80:1010 (c) uttala att barnens behov av en väl fungerande uppväxtmiljö bör beaktas vid arbetet med reformeringen av byggnadslagstiftningen.

Innehållet som sådant i det föreslagna uttalandet kan knappast möta någon befogad invändning. Motionärens utveckling därav (s. 15) betonar att de boende skall kunna påverka sin miljö och att övervägandena i plansammanhang bör fördjupas i dessa hänseenden. Dessa mål nås dock knappast genom lagstiftningen som sådan – den kan och skall däremot självfallet skapa förutsättningar för detta. Aktivitet och kunskaper hos alla som är involverade i planprocessen fäller i praktisk tillämpning det slutliga avgörandet. Ett allmänt hållet uttalande skulle inte tjäna det avsedda syftet.

3.3.3 *Markreservation för förskolor och fritidshem*

Motion 1979/80:1498 (fp) utmynnar i förslaget att riksdagen begär dels att det i byggnadsstadgan tas in regler som anger hur mycket mark som skall reserveras för förskolor och fritidshem för att en detaljplan skall godkännas, dels att dessa frågor behandlas med förtur i bygglagarbetet. Ett i sak motsvarande förslag förs fram i motion 1979/80:453 (vpk).

Motionärernas syfte får anses tillgodosett genom planverkets råd och anvisningar för planering – Bostadens grannskap.

3.3.4 *Stormarknader m. m.*

I motion 1979/80:1837 (s) föreslås riksdagen begära förslag som snarast ger kommunerna rätt till kontroll över etableringar av storbutiker, varuhus och liknande handel.

Kommunerna har redan nu möjlighet att genom planprövning styra markanvändningen även i här avsedda fall. Enligt vad utskottet erfarit har vidare regeringen godtagit stadsplanebestämmelsen om att högst viss yta får användas för livsmedelsförsäljning.

Motionärerna synes godta näringsutskottets i betänkande NU 1979/80:13 uttryckta uppfattning att ett genomförande av förslagen till ny plan- och bygglag skulle tillgodose de sakliga önskemålen. Därvid har hänvisats bl. a.

till att enligt förslaget byggnadsrätten tidsbegränsas, till att preciserade ändamålsbestämningar i detaljplan blir omöjliga och till att en allmän lämplighetsprövning alltid skall ske vid väsentligt ändrat användningssätt beträffande byggnader. Redan anknytningarna till principiella avsnitt i föreliggande utredningsförslag gör en delreform enligt förslaget praktiskt omöjlig. Civilutskottet vill i denna del hänvisa till behovet av även interkommunala bedömningar.

3.3.5 Ytterligare bostad på jordbruksfastighet

Den ovan (3.1.3) delvis behandlade motionen 1979/80:1835 (m) innehåller i övrigt yrkandet att riksdagen skall begära förslag till fastighetsbildningsregler och byggnadslag så att byggnadsnämnderna inte kan förhindra att två bostäder byggs på en jordbruksfastighet.

Utskottet har utgått från att motionärerna inte syftat till ett generellt undantag från planbedömningar utan närmast avsett att möjliggöra angivet byggande för att t. ex. underlätta tvågenerationsboende. Enligt vad utskottet inhämtat är praxis i denna del nu relativt generös och får anses innebära att motionärernas intressen kan anses tillgodosedda i rimlig omfattning.

3.4 Vissa normkrav m. m.

3.4.1 Handikappanpassning av närmiljön

I motion 1979/80:1513 (s) föreslås att riksdagen hos regeringen begär en utredning angående lagstiftning om den yttre miljöns anpassning till handikappades behov. Motionären konstaterar att motsvarande syfte tillgodoses när det gäller tomtmark genom byggnadsstadgan och när det gäller kommunikationsmedlen och deras terminaler genom lagen (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik. Däremot saknas motsvarande regler för förflyttningsvägar i övrigt.

Som också noteras i motionen redovisade den s. k. HAKO-utredningen (SOU 1975:68) förslag till anpassning även av närmiljön, dvs. gångvägar, trappor utomhus, entréer etc. Dessa förslag (se prop. 1978/79:99 bilaga 6 s. 111, 114–116) har i stort bemötts positivt av remissinstanserna. I den nämnda propositionen (s. 141) anføres att det är väsentligt att de av utredningen föreslagna anpassningsåtgärderna kommer till utförande och att det oftast är en kommunal angelägenhet att åstadkomma den handikappanpassning som erfordras här. För att intensifiera anpassningsarbetet har en särskild arbetsgrupp tillskapats för att på myndighetsplanet verka för en fortsatt handikappanpassning av närmiljön enligt HAKO-utredningens förslag. Härvid skall också övervägas om de gällande riktlinjerna för närmiljöns utformning bör förändras i enlighet med HAKO-utredningens

förslag. I arbetsgruppen ingår bl. a. De handikappades riksförbund och handikappinstitutet.

Planverket, naturvårdsverket, trafiksäkerhetsverket och vägverket har utarbetat förslag till allmänna råd för planering av statens trafiknät – råd som överlämnats till regeringen sommaren 1979.

Även civilutskottet ansluter sig till meningen att det är viktigt att åtgärder vidtas för en fortsatt handikappanpassning av närmiljön. Utskottet förutsätter att arbetet med prövning av ytterligare riktlinjer fortsätter. Motionärens intressen bör enligt utskottets mening tillgodoses genom att riksdagen påkallar en redovisning av det pågående arbetet vid lämplig tidpunkt – en redovisning som då bör kunna förenas med överväganden om vilka ytterligare åtgärder som anses påkallade från statsmakternas sida. Frågan anknyter även (se 2.4.1 ovan) till förslaget till plan- och bygglag. Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen som sin mening med anledning av motionen ge regeringen till känna.

3.4.2 Barnsäkerhet i äldre byggnader

Genom motion 1979/80:583 (vpk) föreslås att de krav på barnsäkerhet som ställs vid ny- och ombyggnad skall ges retroaktiv effekt och sålunda kunna göras gällande i tidigare byggda hus utan samband med byggnadslovskrävande åtgärder i övrigt. Vidare föreslås att fastighetsägaren skall vara skyldig att göra en årlig kontroll av anordningarnas funktionsduglighet.

Huvudförslaget motsvarar det förslag i denna del som fördes fram av barnolycksfallsutredningen (SOU 1979:28 s. 49). I enlighet med utredningens förslag inrättas den 1 juli 1980 barnmiljörådet för att bl. a. vara ett centralt organ för säkerhetsfrågor bland barn och ungdom. Frågan kommer bl. a. därvid att ytterligare beredas. Någon åtgärd från riksdagens sida är därför inte nu påkallad.

3.5 Typgodkännande m. m.

Frågor som rör typgodkännandeverksamheten tas upp i motionerna 1979/80:753 (c) och 1502 (c). I den förstnämnda motionen föreslås att typgodkännandet överförs från planverket till industridepartementet – planverket bör "skiljas från de rent byggnadstekniska frågorna". I den senare motionen föreslås överväganden om att slopa planverkets typgodkännanden och ersätta byggnadsnämndens kontroll av säkerhets- och funktionskrav med en produktgarantiförsäkring.

En utgångspunkt är att samhället genom byggnadslagstiftningen ställer grundläggande krav på byggnaders säkerhet och funktion, krav som ytterst beaktas vid byggnadslovsprövningen. Det kan inte anses förenligt med samhällets ansvar att principiellt ersätta dessa normkrav med en rätt till

ersättning vid eventuell skada. Normkravens utformning får givetvis fortlöpande anpassas till verkliga behov. Systemet med typgodkännande syftar ytterst till att underlätta byggnadslovsprövningen och tillsynen av byggnadsarbetet.

Förslaget att överföra typgodkännandena till industridepartementet torde närmast syfta till att större hänsyn skall tas till industrins produktionsvillkor. Befogande hänsyn i denna del torde dock kunna tas oavsett vilken myndighet som har uppdraget. Anknytningen till byggnormerna medför att mycket starka skäl måste visas för att nuvarande ordning skall frångås.

Utskottet avstyrker motionsförslagen.

3.6 Byggnadslov för vindkraftverk

I motion 1979/80:1829 (c) föreslås riksdagen uttala sig för att byggnadslov i princip bör krävas för vindkraftverk av sådan typ att de ger anledning till plan- och byggmässiga bedömningar. Det finns enligt motionärerna inte anledning att invänta införandet av en ny plan- och bygglag.

Utskottet ansluter sig till de i motionen gjorda bedömningarna. Klargörande ändringar i byggnadslagstiftningen bör sålunda ske så snart som möjligt. Utskottet föreslår därför att riksdagen bifaller motionsförslaget.

3.7 Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *omprövning av detaljplaner* att riksdagen avslår motionerna 1979/80:585 i motsvarande del och 1509,
2. beträffande *fritidsbebyggelse i fjällvärlden m. m.* att riksdagen avslår motion 1979/80:585 i vad den inte behandlats under 1,
3. beträffande *riktlinjernas tillämpning för vissa markägarkategorier* att riksdagen avslår motionerna 1979/80:1826 samt 1835 i motsvarande del,
4. beträffande *utvärdering m. m. av det kommunala vetot* att riksdagen avslår motion 1979/80:1822,
5. beträffande *utnyttjande av träfiberråvara m. m. som bränsle* att riksdagen avslår motionerna 1979/80:746, 1029 och 1035,
6. beträffande *energipolitiska planeringsriktlinjer m. m.* att riksdagen avslår motion 1979/80:1009 yrkande 3,
7. beträffande *energisparande lokalisering av bebyggelse* att riksdagen avslår motion 1979/80:581,
8. beträffande *planering för barnens miljö* att riksdagen avslår motion 1979/80:1010,
9. beträffande *markreservation för förskolor och fritidshem* att riksdagen avslår motionerna 1979/80:453 och 1498,

10. beträffande *stormmarknader m. m.* att riksdagen avslår motion 1979/80:1837.
11. beträffande *ytterligare bostad på jordbruksfastighet* att riksdagen avslår motion 1979/80:1835 i vad den inte behandlats under 3.
12. beträffande *handikappanpassning av närmiljön* att riksdagen med anledning av motion 1979/80:1513 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.
13. beträffande *brandsäkerhet i äldre byggnader* att riksdagen avslår motion 1979/80:583.
14. beträffande *typgodkännande m. m.* att riksdagen avslår motionerna 1979/80:753 och 1502.
15. beträffande *byggnadslov för vindkraftverk* att riksdagen bifaller motion 1979/80:1829.

Stockholm den 8 maj 1980

På civilutskottets vägnar

KJELL A. MATTSSON

Närvarande: Kjell A. Mattsson (c), Per Bergman (s), Oskar Lindkvist (s), Karin Ahrland (fp), Lars Henrikson (s), Thure Jadestig (s), Elvy Olsson (c), Bertil Danielsson (m), Birgitta Dahl (s), Sven Eric Åkerfeldt (c), Magnus Persson (s), Bertil Dahlgren (fp), Jan Eric Virgin (m), Per Olof Håkansson (s) och Erik Olsson (m).

Reservation

Energipolitik m. m.

Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Birgitta Dahl, Magnus Persson och Per Olof Håkansson, alla (s), anser att

dels den del av utskottets betänkande på s. 17 som börjar "Det torde" och slutar "riksdagens åtgärd" bort lyda:

De närmaste årtiondena måste bli en tidsperiod när uthålliga, helst förnybara energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan introduceras för att på sikt svara för huvuddelen av vårt lands energiförsörjning. Det kommer att krävas mycket betydande insatser för att förverkliga planerna på att minska oljeberoendet och stegvis avveckla kärnkraften.

Möjligheterna att nå en god energihushållning allmänt sett och att införa nya energikällor kräver på bebyggelsesektorn inte endast åtgärder i

befintliga hus utan också vidgade planpolitiska överväganden. Ansatser till sådana överväganden förekommer i den politiska debatten liksom inom forskningen. Det kan emellertid inte begäras att kommunerna skall forma sina planprogram utan tillgång till övergripande bedömningar med bred förankring. Här uppstår nya målkonflikter mellan skilda intressen. En kommunal fysisk planering måste kunna utgå från överväganden i det bestämda och klara syftet att få en samhällsbyggnadsstruktur som kan förena kraven på en effektiv hushållning med energi med övriga grundläggande krav på att skapa goda bostadssociala miljöer och hushålla med mark och vatten. Hänsynen till synpunkter av inte endast regional utan även riksbetydelse kräver bedömningar utifrån delvis nya utgångspunkter. Om ett program för fortsatt allmän energihushållning skall bli trovärdigt och samtidigt kunna förenas inte minst med de bostadssociala kraven och miljökraven krävs ett sammanhållet och aktivt arbete. Materiella planeringsförutsättningar i byggnadslagstiftningens mening måste i framför allt konfliktfallen formuleras klarare än genom att endast nämna de skilda intressena vid namn. Sådana planeringsförutsättningar bör i sina huvuddrag föreligga redan innan ställning tas till en ny plan- och bygglag. Riksdagen bör därför påkalla ett här angivet arbete.

dels utskottet under 6 bort hemställa

6. beträffande *energilpolitiska planeringsriktlinjer m. m.* att riksdagen med bifall till motion 1979/80:1099 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Särskilt yttrande

Utnyttjande av träfiberråvara m. m. som bränsle

Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Birgitta Dahl, Magnus Persson och Per Olof Håkansson, alla (s), anför:

I de socialdemokratiska motionerna 1979/80:746, 1029 och 1035 har yrkats att riksdagen begär förslag om att större anläggningar som eldas med träfiberråvara skall prövas enligt 136 a § byggnadslagen (BL) för att åstadkomma hushållning med denna råvara. Det har upplysts att en departementspromemoria i bl. a. detta ämne kommer att publiceras inom kort. I pressmeddelande från bostadsdepartementet har vidare angetts att regeringen kommer att efter förbehållsbeslut enligt nuvarande lagstiftning pröva bl. a. anläggningar för eldning med träfiberråvara om årsförbrukningen därav uppgår till storleksordningen 25 000 m³ fast mått under bark. Mot denna bakgrund och med hänsyn till utskottets bedömning kan inte antas annat än att regeringen avser att förelägga riksdagen ett förslag till definitiv lagreglering av bl. a. tillkomsten av större eldningsanläggningar.

I sammanhanget bör emellertid erinras om att enligt 136 a § BL nyanläggning av sågverk skall prövas om det avses få en årlig produktions-

kapacitet om 5 000 m³ sågade trävaror eller mer. Detta mått motsvarar grovt sett 10 000 m³ rundvirke. Vid utvidgning av verksamheten vid sågverk finns en motsvarande gräns för prövningsskyldigheten knuten till om ökningen mäts i rundvirke eller motsvarande mängd annan träfiberråvara uppgår till 10 000 m³. Dessa gränser har bestämts med hänsyn bl. a. till de krav som bör ställas från hushållningssynpunkt. Enligt vår mening bör prövning av här aktuella eldningsanläggningar därför göras när förbrukningen överstiger motsvarande nivå. Vi har förutsatt att sådana gränser kommer att förordas i den aviserade promemorian, att därefter också förbehållsbesluten utgår från samma gräns och att kommande förslag till riksdagen också innebär obligatorisk prövning utöver denna förbrukningsnivå.

Innehåll

1 Motionerna	1
2 Vissa uppgifter till motionerna	3
2.1 Fysisk riksplanering m. m.	3
2.1.1 Omprövning av detaljplaner	3
2.1.2 Fritidsbebyggelse i fjällvärlden m. m.	5
2.2 Tillstånd till viss industriell verksamhet	6
2.3 Materiella riktlinjer för planeringen	8
2.3.1 Energipolitik m. m.	8
2.3.2 Markreservation för förskolor och fritidshem	8
2.4 Vissa normkrav m. m.	10
2.4.1 Handikappanpassning av närmiljön	10
2.4.2 Barnsäkerhet i äldre byggnader	12
2.5 Typgodkännande m. m.	12
3 Utskottet	14
3.1 Fysisk riksplanering m. m.	14
3.1.1 Omprövning av detaljplaner	14
3.1.2 Fritidsbebyggelse i fjällvärlden m. m.	15
3.1.3 Riktlinjernas tillämpning för vissa markägarkategorier	15
3.2 Tillstånd till viss industriell verksamhet m. m.	16
3.2.1 Utvärdering m. m. av det kommunala vetot	16
3.2.2 Utnyttjande av träfiberråvara m. m. som bränsle	16
3.3 Materiella riktlinjer för planeringen	17
3.3.1 Energipolitik m. m.	17
3.3.2 Barnens miljö	18
3.3.3 Markreservation för förskolor och fritidshem	18
3.3.4 Stormarknader m. m.	18
3.3.5 Ytterligare bostad på jordbruksfastighet	19
3.4 Vissa normkrav m. m.	19
3.4.1 Handikappanpassning av närmiljön	19
3.4.2 Barnsäkerhet i äldre byggnader	20
3.5 Typgodkännande m. m.	20
3.6 Byggnadslov för vindkraftverk	21
3.7 Hemställan	21
Reservation: Energipolitik m. m. (s)	22
Särskilt yttrande: Utnyttjande av träfiberråvara m. m. som bränsle (s)	23

